

บทที่ 11

ภูมิอากาศที่อยู่ในอิทธิพลของมวลอากาศเขตขั้วโลก และอาร์กติก และภูมิอากาศแบบภูเขาสูง

ภูมิอากาศที่อยู่ในเขตนี้จะมีความแตกต่างทางด้านอุณหภูมิมากที่สุด ซึ่งเป็นผลมาจากระดับละติจูดและความแตกต่างทางด้านความสูง โดยปกติ เมื่อระดับละติจูดสูงขึ้นหรือความสูงมากขึ้นจะเป็นผลให้อุณหภูมิลดลง ลักษณะเด่นของภูมิอากาศในละติจูดสูง หรือภูมิอากาศในที่สูงเกิดจากอุณหภูมิต่ำในเบื้องต้น อย่างไรก็ตามอุณหภูมิและหยาดน้ำฟ้าระหว่างภูมิอากาศทั้ง 2 ประเภท จะแตกต่างกัน ซึ่งจะกล่าวต่อไป

1. ภูมิอากาศแบบไทกา

(TAIGA CLIMATE)

คำว่า ไทกา (TAIGA) มาจากภาษารัสเซีย หมายถึง ป่าไม้ภาคพื้นทวีปในอเมริกาเหนือ และยูเรเชีย ถูกนำมาใช้อธิบายถึง ลักษณะอากาศ ซึ่งปกคลุมไปด้วยป่าไม้ชนิดนี้ บางทีเรียกภูมิอากาศประเภทนี้ ว่า ภูมิอากาศกึ่งอาร์กติก (SUBARCTIC CLIMATE) หรือ ภูมิอากาศ ป่าไม้เขตหนาว (BOREAL FOREST)

ภูมิอากาศแบบไทกาพบใน 2 บริเวณใหญ่ คือ

1. อเมริกาเหนือ ขยายเป็นแนวกว้างใหญ่จากอะแลสกา
ตะวันตกไปยังชายฝั่งนิวฟันแลนด์
2. ยูเรเชีย จากนอร์เวไปยังคาบสมุทรคัมชัตกา

บริเวณเหล่านี้เป็นแหล่งกำเนิดของมวลอากาศขั้วโลก ส่วนใหญ่
อยู่ในอิทธิพลของมวลอากาศหนาวเย็น แห้ง และมวลอากาศที่มีภาวะการ
ทรงตัวอย่างถาวร ดังนั้นจึงทำให้หิมะหิมะประจำปีสูงมาก และหยาดน้ำฟ้า
มีน้อยมาก

อุณหภูมิโดยเฉลี่ยเมื่อเดือนกรกฎาคมที่เมืองยาคูทส์
ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของไซบีเรียตอนกลางมีอุณหภูมิประมาณ 20°C แต่ใน
เดือนมกราคม อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ -43°C และมีหิมะหิมะประจำปี
 63 นิ้ว (ตารางที่ 11.1) โดยปกติบริเวณที่ตั้งอยู่ตอนในเข้าไปจะมี
หิมะหิมะประจำปีประมาณ 30 นิ้ว หรือมากกว่า แต่สภาวะจะปานกลางเมื่ออยู่ใกล้
มหาสมุทร ตัวอย่างเช่นที่เมือง ทรมโธ ในนอร์เวย์มีหิมะหิมะประจำปี
เพียง 15 นิ้ว

ตารางที่ 11.1 ข้อมูลภูมิอากาศสำหรับเมืองยาคุตสค์ ในสหภาพโซเวียต
เมืองทรอมโซ ในนอร์เว และเมืองแฟร์แบงก์ใน
อะแลสกา

เมือง ยาคุตสค์ (YAKUTSK) ในสหภาพโซเวียต
62' เหนือ; 103 เมตร

	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	ปี
อุณหภูมิ (°ซ)	-43	-37	-23	-7	7	16	20	16	6	-8	-28	-40	-10
หยาดน้ำฟ้า (มม.)	7	6	5	7	16	31	43	38	22	16	13	9	213

เมืองทรอมโซ (TROMSO) ในนอร์เว 70' เหนือ; 24 เมตร

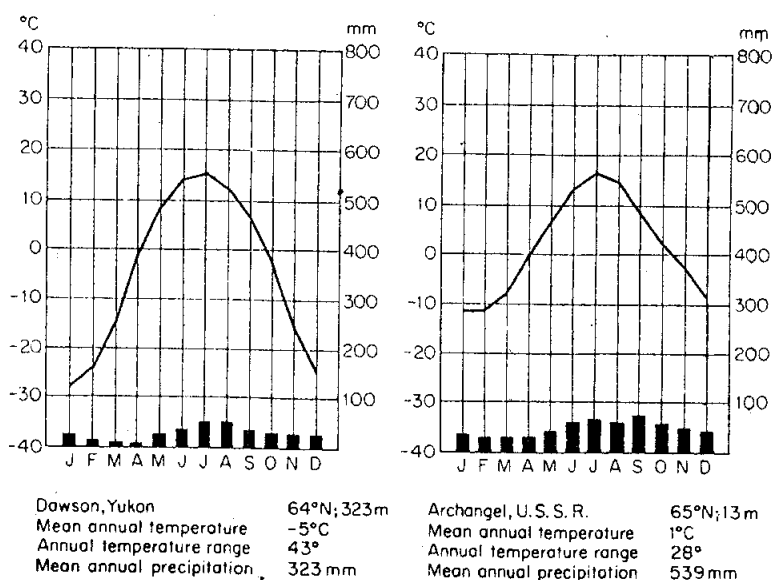
	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	ปี
อุณหภูมิ (°ซ)	-3	-3	-2	1	5	7	12	11	8	4	0	-1	3
หยาดน้ำฟ้า (มม.)	118	94	113	75	65	57	56	83	115	131	97	115	1,119

เมืองแฟร์แบงก์ (FAIRBANKS) ในอะแลสกา 65' เหนือ; 134 เมตร

	มค	กค	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	ปี
อุณหภูมิ (°ซ)	-24	-19	-13	-1	8	15	15	12	6	-3	-16	-22	-3
หยาดน้ำฟ้า (มม.)	23	13	10	6	18	35	47	56	28	22	15	14	237

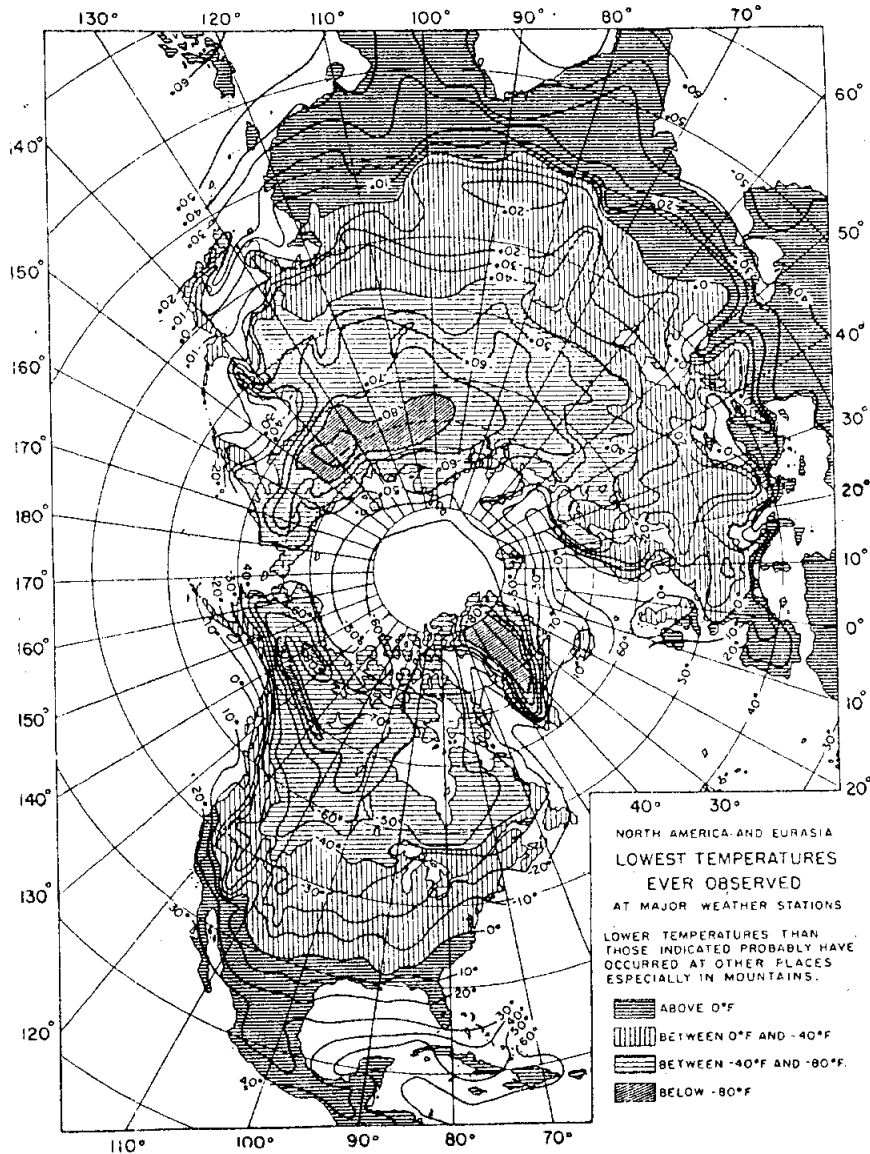
ฤดูร้อนกลางวันจะยาวนานและอุณหภูมิสูงสุดจะสูงถึง 25°ซ บ่อย ๆ
และฤดูร้อนจะสั้น พิสัยอุณหภูมิประจำวันจะอนุประมาณ 10°ซ หรือ 15°ซ
อิทธิพลจากทะเลจะทำให้พิสัยอุณหภูมิประจำวันลดต่ำลง ระยะปลอดจากน้ำค้างแข็ง
จะแตกต่างกันไปตามระดับละติจูดและระยะทางห่างจากทะเล ลึกเข้าไปตอนในของ
ทวีปจะมีระยะเวลาปลอดจากน้ำค้างแข็งเพียง 50 - 90 วัน และมักจะเสี่ยง
ต่อน้ำค้างแข็งในช่วงฤดูร้อนเสมอ

ฤดูหนาวมีระยะเวลายาวนาน มีระยะเวลา 6 - 8 เดือน
 ที่มีอุณหภูมิลดต่ำกว่า 0° ซ และมีหลายสถานที่ที่มีอุณหภูมิลดต่ำกว่า -15° ซ
 เป็นระยะเวลา 3 - 4 เดือน (รูป 11.1) สถิติอุณหภูมิต่ำสุดที่
 บันทึกได้ที่ VERKHUYANSK ในไซบีเรียตะวันออก ในวันที่ 5 และ 7
 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1892 ประมาณ -68° ซ และเมื่อเร็ว ๆ นี้ที่เมือง
 OIMEKON ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของไซบีเรีย มีอุณหภูมิต่ำกว่าที่
 VERKHUYANSK คือมีอุณหภูมิต่ำกว่า -78° ซ ในปี ค.ศ. 1938

รูป 11.1 กราฟภูมิอากาศสำหรับ DAWSON และ ARCHANGEL :
 ภูมิอากาศแบบไทกา

โดยทั่วไปหยาดน้ำฟ้าจะน้อยกว่า 50 มม. โดยมีทั้งนี้ยกเว้น บริเวณชายฝั่งทะเล ส่วนใหญ่หยาดน้ำฟ้าเกิดจากพายุหมุน และมีมากที่สุด ในฤดูร้อน ลมเข้าไปตอนในชนบทไม่เพียงพอแก่ความต้องการในการระเหย และการคายน้ำของดินและพืชในเวลากลางวันในฤดูร้อน ทั้งนี้ขอประทาน จึงมีความจำเป็นในพื้นที่ทำการเพาะปลูก

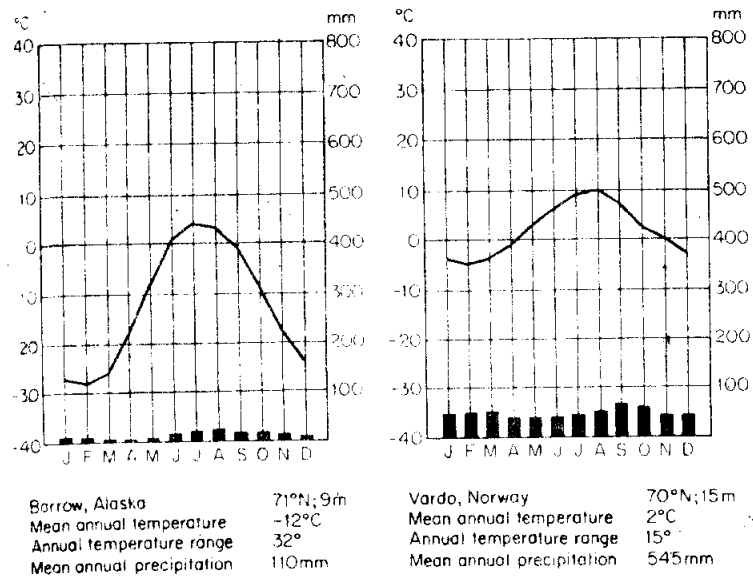
รูปที่ 11.2
อุณหภูมิค่าสุดในซีกโลกเหนือ

2. ภูมิอากาศแบบทุนดรา

(TUNDRA CLIMATE)

คำว่า "ทุนดรา" นี้เช่นเดียวกับไทกา ถือเป็นศัพท์ทางพืชพรรณธรรมชาติ แทนนำมาใช้กับภูมิอากาศที่มีความเกี่ยวข้องกัน ภูมิอากาศแบบทุนดราพบอยู่ทางเหนือของภูมิอากาศแบบไทกา คือ พบตามชายฝั่งมหาสมุทรอาร์กติกของทวีปอเมริกาเหนือ และยูเรเชีย ไชล์แลนด์ตอนเหนือ ชายฝั่งกรีนแลนด์ และหมู่เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรอาร์กติก แต่ภูมิอากาศแบบทุนดราจะไม่พบในซีกโลกใต้อยกเว้นหมู่เกาะบางเกาะในมหาสมุทรแอนตาร์กติก ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของพื้นน้ำในบริเวณละติจูดนั้น

ส่วนใหญ่ภูมิอากาศแบบทุนดราจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของมวลอากาศขั้วโลกภาคพื้นทวีป และมวลอากาศอาร์กติกภาคพื้นทวีป อุณหภูมิประจำปีโดยเฉลี่ยจะต่ำกว่า 0°C และพิสัยอุณหภูมิประจำปีจะมีมาก ตัวอย่างเช่น ที่เมืองแบร์โร (BARROW) ในอะแลสกา มีอุณหภูมิประจำปี -12°C อุณหภูมิในเดือนกรกฎาคมประมาณ 4°C แต่ในเดือนธันวาคมมีอุณหภูมิประมาณ -28°C และพิสัยอุณหภูมิประจำปี = 32°C ส่วนที่เมืองวารโด (VARDO) ในนอร์เวย์ซึ่งมีที่ตั้งอยู่บริเวณละติจูดเดียวกันในเดือนสิงหาคมมีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 10°C และเดือนธันวาคมมีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ -5°C พิสัยอุณหภูมิประจำปีเพียง 15°C ที่เป็นเช่นนี้เพราะได้รับอิทธิพลจากทะเลและกระแสนำอุ่น NORTH ATLANTIC DRIFT ไหลผ่าน (รูป 11.3)

รูป 11.3 กราฟภูมิอากาศสำหรับ BARROW และ VARDØ : ภูมิอากาศแบบทุนดรา

โดยปกติในฤดูร้อนอุณหภูมิสูงสุดอยู่ในช่วง 15° - 18° ซ ส่วนใหญ่จะมีระยะเวลา 2 - 6 เดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงกว่า 0° ซ ส่วนในฤดูหนาว ทนาวจึกและทนาวนานไม่แตกต่างกันไปจากภูมิอากาศแบบไทกา ประมาณ 6 - 10 เดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำกว่าจุดน้ำแข็ง ในฤดูหนาว การสูญเสียความร้อนจากการแผ่รังสีของโลกมีมากกว่าที่ได้รับ อากาศจึง ทนาวจึก ห่อหุ้มแจ่มใส และมีระยะเวลากลางคืนยาวนาน

ส่วนใหญ่หยาดน้ำฟ้าประจำปีน้อยกว่า 35 ซม. และมากับพายุหมุนในฤดูร้อน หยาดน้ำฟ้าส่วนใหญ่เป็นในรูปของหิมะ ในฤดูหนาวจะตกไม่มากกว่า 150 - 200 ซม. ความหนาของหิมะในฤดูหนาวจะพบบ่อยมากในแคนาดาตะวันออกเฉียงเหนือ และแผ่นดินที่ติดกับมหาสมุทรแอตแลนติกเหนือมากกว่าในอะแลสกาเหนือ แคนาดาตะวันตกเฉียงเหนือ และไซบีเรีย ในฤดูหนาวบริเวณแคนาดาตะวันออกเฉียงเหนือจะมีพายุหมุนเกิดขึ้นบ่อย ๆ ส่วนพายุฝนจะพบบ่อยที่สุดในฤดูใบไม้ร่วง และฤดูใบไม้ผลิซึ่งมีความแตกต่างของอุณหภูมิระหว่างพื้นดินและพื้นน้ำมาก

ตารางที่ 11.2 ข้อมูลภูมิอากาศสำหรับเมือง JAN MAYEN
ในมหาสมุทรแอตแลนติกเหนือ

JAN MAYEN, NORTH ATLANTIC 71° เหนือ 8° ตะวันตก 39 เมตร

	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	ปี
อุณหภูมิ (°ซ)	-4	-5	-5	-3	0	2	5	6	4	1	-1	-3	0
หยาดน้ำฟ้า (มม)	79	54	63	58	23	28	36	61	83	93	82	75	735

3. ภูมิอากาศขั้วโลก

(POLAR CLIMATE)

ภูมิอากาศแบบขั้วโลกหรือแบบทุ่งน้ำแข็งมีอุณหภูมิเฉลี่ยประจำเดือนตลอดทั้งปีจะต่ำกว่า 0°C และปราศจากพืชพรรณธรรมชาติ พื้นที่ปกคลุมไปด้วยหิมะและน้ำแข็งหรือหินว่างเปล่า ภูมิอากาศแบบขั้วโลกปกคลุมส่วนใหญ่ของเกาะกรีนแลนด์ มหาสมุทรอาร์กติกและแอนตาร์กติก ในเรื่องเกี่ยวกับภูมิอากาศแบบขั้วโลกเราทราบข้อมูลน้อยมาก เพราะว่ามี การสำรวจอย่างจำกัด

อุณหภูมิประจำปีต่ำสุดบนพื้นโลกพบที่เกาะกรีนแลนด์ และแอนตาร์กติก ตัวอย่าง เช่น AMUNDSEN - SCOTT ที่ขั้วโลกใต้มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ -48.7°C ในปี ค.ศ. 1957 พิสัยอุณหภูมิประจำปีจะมาก ในทวีปแอนตาร์กติก พิสัยอุณหภูมิประจำปีมากที่สุดทางตอนในและน้อยที่สุดตามชายฝั่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของความสมดุลย์ของความร้อนซึ่งแตกทางไปตามละติจูดและภาคพื้นทวีป เมือง MC. MURDO SOUND ใน ROSS SEA มีพิสัยอุณหภูมิประจำปี = 22°C เปรียบเทียบกับที่เมือง VOSTOK ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงตอนในเข้าไปมีพิสัยอุณหภูมิประจำปี = 35°C

อุณหภูมิเฉลี่ยประจำเดือนในฤดูร้อนจะต่ำกว่าจุดน้ำแข็ง ในฤดูร้อนทวีปแอนตาร์กติกจะมีอุณหภูมิต่ำกว่าบริเวณขั้วโลกเหนือ (เดือนมกราคม ซึ่งโลกใต้จะเป็นฤดูร้อน) มีหลักฐานปรากฏว่าเคยมีอุณหภูมิต่ำกว่า -45°C

ในฤดูหนาวจะหนาวเย็นมาก พิสัยอุณหภูมิประจำปีเดือนอยู่ระหว่าง -20°C ถึงต่ำกว่า -65°C ภูมิอากาศแบบขั้วโลกบนเกาะกรีนแลนด์เคยบันทึกไว้ว่ามีอุณหภูมิ -66°C ณ ระดับความสูง 3,000 เมตรในปี ค.ศ. 1949

ตารางที่ 11.3 ข้อมูลภูมิอากาศสำหรับเมือง AMUNDSEN - SCOTT ,
เมือง MC MURDO SOUND และ VOSTOK II ใน
แอนตาร์กติกา

AMUNDSEN - SCOTT 90° ใต้ ; 2,800 เมตร

(1957 - 60)

	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	ปี
อุณหภูมิ (°ซ)	-28	-38	-55	-58	-56	-59	-58	-60	-59	-51	-39	-28	-49
หยาดน้ำฟ้า(มม)	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4

MC MURDO SOUND, ANTARCTICA 78° ใต้; 20 เมตร

	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	ปี
อุณหภูมิ (°ซ)	-5	-8	-16	-23	-23	-24	-26	-27	-22	-19	-9	-4	-17

VOSTOK II, ANTARCTICA 78° ใต้ 107° ตะวันออก; 3420 เมตร

(1958 - 60)

	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	ปี
อุณหภูมิ (°ซ)	-34	-44	-55	-63	-63	-67	-67	-71	-67	-59	-44	-32	-55

4. ภูมิอากาศแบบภูเขาสูง

(HIGHLAND CLIMATES)

ลักษณะเด่นของภูมิอากาศแบบภูเขาสูง คือความหลายหลากของภูมิอากาศที่พบอยู่ในบริเวณนั้น บริเวณที่มีภูมิอากาศแบบภูเขาสูงจะพบอยู่ตามเทือกเขาและทิวเขาสูงของละติจูดกลาง - ค่ำ เช่น เทือกเขาแคสเคด (CASCADE) เข็มร่าเนวาดา (SIERRA NEVADA) และเทือกเขารอกกี (ROCKIES) ในอเมริกาเหนือ เทือกเขาแอนดีสในอเมริกาใต้ แอลป์ในยุโรป เทือกเขาพิมาลัยและสาซา และที่ราบสูงซิบเทคในเอเชีย ที่ราบสูงทางตะวันออกในแอฟริกา เทือกเขาสูงในบอร์เนียว และนิวกินี

ระดับความสูงจะมีอิทธิพลต่อภูมิอากาศทุกหนทุกแห่ง แต่เนื่องจากอาจจะมีองค์ประกอบอื่น ๆ สำคัญกว่าหรืออาจจะเพราะเป็นบริเวณเล็ก ๆ บางแห่งจึงรวมเข้ากับประเภทภูมิอากาศอื่น ๆ เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์
 ภูมิอากาศ

องค์ประกอบเด่นที่มีผลต่อภูมิอากาศแบบภูเขาสูง คือ ระดับความสูง ลักษณะภูมิประเทศในท้องถิ่น (LOCAL RELIEF) และการขวางกันของภูเขา

เมื่อระดับความสูงมากขึ้น อุณหภูมิจะค่อย ๆ ลดต่ำลงตามอัตราปกติ คือ 6°ซ/1,000 เมตร ในระดับสูง ๆ นั้นอุณหภูมิจะต่ำ ความกดอากาศจะลดต่ำลงตามความสูงด้วย โดยปกติบรรยากาศที่อยู่ในระดับสูงจะปราศจากเมฆฝุ่น เขม่าควันไฟ ไม่ค่อยมีก๊าซ และอากาศจะใสมากพอที่จะให้รังสีดวงอาทิตย์ที่ส่องลงมาสู่พื้นโลกและรังสีที่สะท้อนจากพื้นโลกกลับออกไป เป็นไปโดยง่าย

อิทธิพลของลักษณะภูมิประเทศในแต่ละท้องถิ่นจะมีผลต่อปริมาณรังสีดวงอาทิตย์ที่ได้รับและเกี่ยวข้องกับทิศทางและความเร็วของลมด้วย ในซีกโลกเหนือ ลากเขาทางใต้จะได้รับรังสีดวงอาทิตย์โดยตรงมาก ในขณะที่ลากเขาทางเหนือจะได้รับน้อยลง ภูเขาอีก ๆ และสูงชันทางเหนือจะได้รับรังสีดวงอาทิตย์โดยตรงเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ในแต่ละวัน อัตราความเร็วของลมในระดับสูงจะมีมากกว่าที่ต่ำ เพราะว่าแรงดึงดูดจากพื้นโลกมีน้อย

การวางกันของภูเขาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของภูมิอากาศด้วย ตัวอย่างเช่น เทือกเขาที่เรียงตัวกันในแนวตะวันตก - ตะวันออกของยุโรปในช่วงฤดูหนาวจะขวางกั้นมวลอากาศทั่วโลกที่จะเคลื่อนที่ลงมาทางใต้ จึงทำให้ชายฝั่งเมดิเตอร์เรเนียนมีอากาศไม่หนาว บริเวณแปซิฟิกตะวันตกเฉียงเหนือมีเทือกเขารอกกีและแคสเคดในอเมริกาเหนือกั้นลมหนาวไว้ เทือกเขาหิมาลัยกั้นลมหนาวที่พัดออกมาจากเอเชียตอนกลางไว้ทำให้ทางตอนใต้ของเทือกเขาหิมาลัยลงมา อากาศไม่หนาวเย็น เป็นต้น ส่วนเทือกเขาคันที่ได้รับลมร้อนขึ้นจะมีหยาดน้ำฟ้ามากกว่าคานที่ขั้วลม

เนื่องจากภูมิอากาศประเภทภูเขาสูงกระจายอยู่ทั่วไปในละติจูดต่าง ๆ การของอุณหภูมิจึงไม่สามารถเฉพาะเจาะจงลงไปได้ ภายใต้อุณหภูมิรังสีที่โลกได้รับจะมีความเข้มสูง ณ ระดับความสูงมาก และมีสัดส่วนของรังสีคลื่นสั้นมาก

(รังสีสีม่วงและรังสีอุลตราไวโอเลต) นอกจากนี้ยังทำให้การสูญเสียความร้อน โดยการแผ่รังสีของโลกเป็นไปอย่างรวดเร็ว พืชของอุณหภูมิประจำวันจะสูงโดยเฉพาะในเขตภูมิอากาศแบบภูเขาสูงในเขตร้อน พืชของอุณหภูมิประจำวันจะสูงกว่าพืชของอุณหภูมิประจำวันอย่างมาก (ตารางที่ 11.4 และ รูป 11.4)

ตารางที่ 11.4 ข้อมูลภูมิอากาศสำหรับเมือง QUITO ในเอกวาดอร์ เมือง LONGS PEAK ในโคโลราโด และเมือง LEH ในแคชเมียร์

QUITO, ECUADOR 0° 8' ใต้; 2,811 เมตร

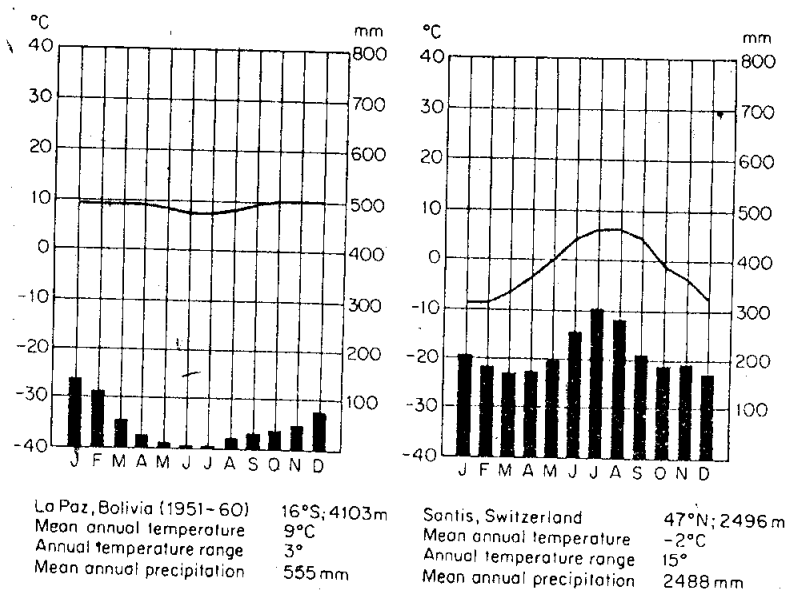
	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	ปี
อุณหภูมิ (°ซ)	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
หยาดน้ำฟ้า (มม)	119	131	154	185	130	54	20	25	81	134	96	104	1,233

LONGS PEAK, COLORADO 40° เหนือ; 2,730 เมตร

	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	ปี
อุณหภูมิ (°ซ)	-5	-5	-3	1	5	10	13	13	9	4	-1	-5	3
หยาดน้ำฟ้า (มม)	18	30	52	69	60	42	91	57	44	42	22	23	550

LEH, KASHMIR, 34° เหนือ; 3,514 เมตร

	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย	ตค	พย	ธค	ปี
อุณหภูมิ (°ซ)	-8	-6	0	6	10	14	17	17	13	7	1	-5	6
หยาดน้ำฟ้า (มม)	12	9	12	7	7	4	16	19	12	7	3	8	116

รูปที่ 11.4 กราฟภูมิอากาศสำหรับ LA PAZ และ SANTIS : ภูมิอากาศแบบภูเขาสูง

หยาดน้ำฟ้าจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นเมื่อระดับสูงขึ้น อย่างน้อยที่สุด เมื่อสูงประมาณ 3,000 - 5,000 เมตร และเมื่ออยู่ที่เหนือเขตหยาดน้ำฟ้าสูงสุดแล้ว หยาดน้ำฟ้าก็จะลดต่ำลง เมื่อระดับสูงขึ้น หยาดน้ำฟ้าจะปรากฏในรูปของหิมะเป็นส่วนใหญ่ และหิมะปกคลุมเป็นระยะเวลายาวนาน